

هزار و یک معمای قرآنی

(۱۰۰۱ معما و پرسش با پاسخ‌های تشریحی)

محمد حسین محمدی

محمّدی، محمّد حسین، ۱۳۴۵-
هزار و یک معمای قرآنی / مؤلف محمّد حسین محمّدی. - قم: عصر جوان،
۱۳۸۷.

ISBN 978-964-8806-46-5

۲۰۰ ص.
ریال ۱۹۰۰۰
فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
کتابنامه: ص. ۱۸۷-۱۹۹؛ همچنین به صورت زیر نویس.
۱. قرآن - پرسش‌ها و پاسخ‌ها. ۲. قرآن بازی‌ها و معماها.
الف. عنوان.

۲۹۷/۱۰۷۶

BP۶۵/۲/م۳۵۴

شناسنامه

نام کتاب: هزار و یک معمای قرآنی
نویسنده: محمّد حسین محمّدی
ناشر: عصر جوان
چاپخانه: گنجینه معرفت
سال انتشار: اردیبهشت ۱۳۸۷
نوبت چاپ: اول
تیراژ: ۵۰۰۰
امور فنی: اسماعیل رمضانی
قطع و صفحه: رقعی، ۲۰۰ صفحه
قیمت: ۱۹۰۰ تومان

مرکز پخش:

قم، خ ارم، پاساژ قدس، طبقه آخر، پلاک ۱۶۷، انتشارات عصر جوان
تلفن ۷۷۳۰۰۳۷، همراه: ۰۹۱۲۵۵۲۸۴۸۰، ۰۹۱۹۱۵۳۵۳۷۸

تمامی حقوق این اثر محفوظ و مخصوص ناشر است.

فهرست مطالب

۷	پیش‌گفتار
۱۲	بخش اول: معماهای آماری
۱۲	فصل اول: لفظ جلاله «الله»
۱۴	فصل دوم: موارد دیگر (غیر از لفظ جلاله الله)
۱۹	بخش دوم: پیامبران قرآنی
۲۷	بخش سوم: سخنان پیامبران
۳۹	بخش چهارم: حافظان و قاریان قرآن
۴۱	بخش پنجم: قرائت و تجوید قرآن
۴۷	بخش ششم: دستگاه‌های موسیقی قرائت قرآن
۴۸	بخش هفتم: اسامی و القاب آیات
۵۱	بخش هشتم: اسامی و القاب سوره‌ها
۵۱	فصل اول: سوره‌های انفرادی
۵۶	فصل دوم: سوره‌های گروهی

۵۹	بخش نهم: مسائل شرعی
۵۹	فصل اول: نماز
۶۱	فصل دوم: مسائل شرعی دیگر (غیر از نماز)
۶۴	بخش دهم: اصطلاحات و ضرب المثل ها
۶۹	بخش یازدهم: تأثیر قرآن بر شعر شاعران
۷۶	بخش دوازدهم: مفاهیم قرآنی
۸۷	بخش سیزدهم: اولین ها و آخرین ها
۸۹	بخش چهاردهم: کوچک ترین ها و بزرگ ترین ها
۹۰	بخش پانزدهم: حیوانات قرآنی
۹۳	پاسخ ها
۱۸۷	منابع و مأخذ
۲۰۰	تازه های نشر

پیش‌گفتار

باسمه تقدّست آسماؤه

طرح «معما» یا «چیستان»^۱، همواره از شیوه‌های جالب، جهت یادگیری مطالب و جایگزین شدن آن در ذهن بوده است. از دیرباز این اصطلاح نزد عامّة مردم و همچنین اهل فن شناخته شده بوده و همیشه طرح پرسش‌ها با عنوان «معما» توجّه مخاطبان را برانگیخته و موجب شور و اشتیاق آنان نسبت به ارایه راه حل و پاسخ آن گردیده است.

اصولاً «معما» همگام با تفکر عمیق و اندیشه است و بدیهی می‌نماید مطلبی که پس از مدّت زمانی کوشش و تأمل و اندیشیدن پیرامون آن، به دست آید - و در حقیقت ارزان و آسان به دست نیاید - به زودی فراموش نمی‌شود و از ثبات و دوام بیشتری در ذهن برخوردار و به اصطلاح از حافظه کوتاه‌مدّت به حافظه بلندمدّت انتقال می‌یابد.

مرحوم علامه علی اکبر دهخدا در لغت نامه مشهور و گران سنگ خویش در باره واژه «معما» چنین می‌نویسد: «معما» پوشیده شده، نابینا کرده شده، مکان پوشیده، به اصطلاح: کلامی که به وجه صحیحی دالّ باشد بر اسمی به

۱. رسم الخط و شیوه نگارش فارسی این کلمه همان است که گذشت؛ ولی رسم الخط عربی آن بدین شکل است: «مُعَمّی» یا «المُعَمّی» (با یاء پایه الف) زیرا الف مقصور در این کلمه تبدیل یافته و منقلب از حرف «باء» است و به بیان دیگر: این کلمه ناقص یایی است نه واوی. سه حرف اصلی آن «ع م ی» است که به باب تفعیل برده شده و در حقیقت اسم مفعول این باب می‌باشد.

۲. چیست آن؟ آن چیست؟

طریق رمز و ایماء که پسند طبع سلیم باشد، «معماً» به معنی بی‌دیده و بی‌نظر، و در اصطلاح: کلامی که دلالت کند به طریق رمز و ایماء بر اسمی، به طریق قلب یا تشبیه یا به حساب جُمْل یا به وجهی دیگر، «معماً» آن است که اسمی یا معنایی را به نوعی از غوامض حساب یا به چیزی از قلب و تصحیف و غیر آن از انواع تعمیم، آن را پوشانیده گردانند تا جز به اندیشه تمام و فکر بسیار به سر آن نتوان رسید و بر حقیقت آن، اطلاع نتوان یافت؛ مانند این که در نام «علی» گفته‌اند:

چو ده با سی گرفتم بعد هفتاد یقین دان نام او صد بار گفتم^۱

و نیز در نام «علی» گفته‌اند:

چون نام او گذرد بر صوامع ملکوت

به قدر مرتبه، هر یک ز جا بلند شود^۲

و در نام «مسعود» گفته‌اند:

چو اسمش پیرسیدم از ناز زود به دامن چو برخاست بر ربط بسود

به تازی بدانستم آن رمز او که نامش ز بر ربط بسودن چه بود^۳

واژه‌ها و اصطلاحاتی چند که به وجود آمده و برگرفته از کلمه «معماً»

است، بدین قرار است:

۱. رک: لغت نامه دهخدا ۱۳ / ۱۸۷۰۴. توضیح: «علی» به حساب ابجد مساوی است با عدد ۱۱۰، و حاصل جمع ده با سی و هفتاد می‌شود ۱۱۰.

۲. توضیح: کلمه «ز جا» را اگر به مرتبه بلند کنند (بالا ببرند) یعنی «زای» را که هفت است هفتاد، و «جیم» را که سه است سی، و «الف» را که یک است ده، بکنند «ع» و «ل» و «ی» به دست می‌آید. نکته: منظور از بلند کردن و بالا بردن به یک مرتبه، آن است که عدد معادل هر یک از این سه حرف ابجد را از مرحله یکان به مرحله و زتبه دهگان انتقال دهند. به عنوان مثال ۷ را تبدیل به ۷۰ و ۳ را تبدیل به ۳۰ نمایند و....

۳. رک: فرهنگ معین ۴ / ۳۳۴۱. توضیح: بسودن = مس (ع.) + بر ربط = عود. مس + عود = مسعود.

الف) «معما نامه»: نامه‌ای که سَرّی و رمز آمیز باشد.

ب) «خط معما»: خطی که مرموز و اسرار آمیز باشد.

ج) «معما نهادن»: تعیین نمودن رمزهایی جهت استفاده در نامه‌ها و پیغام‌ها؛ همانند: مکالماتی که با بی سیم انجام می‌گیرد.

د) «معما گشادن»: حل کردن آن و شرح و بیان و ارایه راه حل معما است.

ه) «معمای»، گوینده و طراح معما.

و) «معما چو حل گشت، آسان شود»: ضرب المثل است.

حضرات معصومین علیهم‌السلام هم در برخی مواقع معماهایی را مطرح و از حاضران می‌پرسیدند. به عنوان نمونه آورده‌اند که روزی امام صادق علیه‌السلام از ابوحنیفه (رئیس فرقه حنفی) پرسید: «آن چه سوره‌ای است که اولش ستایش، وسطش اخلاص و آخرش نیایش است؟» که چون ابوحنیفه از پاسخ عاجز شد، آن حضرت خود، پاسخ داده و فرمودند: سوره مذکور، سوره مبارکه حمد (فاتحة الكتاب) است.^۱

کتاب حاضر بر آن است که مجموعه‌ای از پرسش‌ها و پاسخ‌های مربوط به قرآن کریم را در قالب «معما» طرح نماید^۲ تا بدین وسیله، آموخته‌ها از ثبات و دوام بیشتری در ذهن برخوردار شود.

یادآوری چند نکته ضروری به نظر می‌رسد که توجه خوانندگان محترم را بدان جلب می‌نمایم:

۱. نسخه قرآن منتخب، جهت ارایه آیات و شماره آن، قرآن مشهور به

۱. ر.ک: بحار الانوار ۱۹ / ۵۸ نکته: ستایش در «الحمد لله» و اخلاص در «ایناک...» و نیایش در «اهدنا...» است.

۲. البته عنوان «معما» بر بخشی از پرسش‌های موجود، صادق نیست.

«عثمان طه»^۱ است.

۲. روایت و قرائت معیار، در مورد مطالب کتاب، روایت حفص از قرائت عاصم است (روایت و قرائت مرسوم و رایج در کشور عزیزمان ایران).

۳. سعی ما آن بوده که تا حد امکان، مدرک و منبع هر پاسخ ذکر گردد.

۴. در باره مطالب مربوط به آمار و تعداد آیات قرآن، ملاک و معیار نظریه ۶۲۳۶ آیه است.

۵. مدرک بیشتر مطالب آماری، کتاب سودمند «المعجم الإحصائی لألفاظ القرآن الکریم» (فرهنگ آماری کلمات قرآن کریم) تألیف دکتر محمود روحانی است.

۶. در طرح مطالب، مقطع سنی خاصی مورد نظر نبوده است.

۷. در اکثر موارد، متنی کامل آیه یا فراز مورد نظر آورده نشده است؛ زیرا با توجه به طولانی بودن برخی از آیات یا قسمت‌های مورد نظر، در صورت ذکر تمامی آنها، حجم کتاب بیش از اندازه افزایش می‌یافت، علاوه بر این، شیوه به کار گرفته شده (نیابردن متن کامل) انگیزه‌ای برای مراجعه مکرر به قرآن و

۱. عثمان طه: خطاط مشهور قرآن کریم، اهل کشور سوریه. عثمان طه یکی از مشهورترین خطاطان معاصر است. وی به سال ۱۹۳۴م در شهر حلب سوریه متولد شد، پدرش شیخ عبده حسین طه، امام و خطیب مسجد شهر حلب بود و به عنوان یکی از استاتید برجسته خوشنویسی مشهور بود. عثمان طه مراحل ابتدایی و اولیه خوشنویسی را نزد پدر آموخت. وی به سال ۱۹۷۰م اولین مصحف را به دستور رئیس جمهور وقت سوریه کتابت نمود. از مشخصات این مصحف اتمام آیات در پایین صفحه بود. استاد عثمان طه تاکنون بیش از ده مصحف را - که همگی به رسم مصاحف عثمانی اند - کتابت نموده است و کتابت هر مصحف به طور متوسط حدود دو سال و نیم به طول انجامیده است. ایشان در کنار فعالیت‌های هنری به تحصیلات عالی نیز روی آورده و سال ۱۹۶۴ در رشته شریعت اسلامی موفق به دریافت مدرک لیسانس از دانشگاه دمشق گردید. استاد عثمان طه در سال ۱۹۷۳ میلادی موفق به دریافت اجازه خط از مرحوم استاد حامد اللمدی گردید. وی از سال ۱۹۸۸م تاکنون به عنوان خطاط مجمع ملک فهد در مدینه منوره مشغول کتابت مصاحف یا قرآلات و روایات مختلف می‌باشد.

یافتن متن آیات از آن است که خود، موجب آشنایی و انس بیشتر خوانندگان با آیات نورانی قرآن کریم و کسب فیضی مضاعف می‌باشد.

۸. مجموعه حاضر دستاورد مراجعه و مطالعه منابع مختلف و همچنین برخی از مطالب آن، حاصل تجربه چندین ساله تدریس قرآن کریم توسط این جانب است.

۹. آمار ارایه شده در مورد برخی از مطالب، نتیجه بررسی و تحقیق شخص نگارنده بوده و به همین جهت منبع و مأخذی برای آن، ذکر نشده است.

۱۰. پس از مطالعه هر پرسش، و معما، نمی‌بایست بی‌درنگ به پاسخ آن مراجعه نمود بلکه شایسته است این عمل پس از کمی تأمل و تفکر صورت پذیرد و به همین جهت پاسخ‌ها در قسمت دوم کتاب و به دور از پرسش‌ها قرار داده شده تا مجالی برای اندیشیدن پدید آید.

از خوانندگان گرامی تقاضا داریم، در صورت مشاهده هر گونه اشتباه ما را از آن مطلع سازند تا به یاری و مدد حضرت پروردگار - جلّ شأنه - در چاپ‌های آینده، اصلاح گردد.

وَإِنْ تَجِدْ عِيبًا فَسُدِّ الْخُلَا فَجَلَّ مَنْ لَا فِيهِ عَيْبٌ وَ عَلَا

قم، اردیبهشت ۱۳۸۷

محمد حسین محمدی